

Andrea Bakke Stenhaug

Avdekking av seksuelle overgrep ved bruk av barnesamtalen

Uncovering sexual abuse using the children´s conversation

Bacheloroppgave i barnevern

Veileder: Nadine Hvesser Lien

Mai 2021

Andrea Bakke Stenhaug

Avdekking av seksuelle overgrep ved bruk av barnesamtalen

Uncovering sexual abuse using the children´s conversation

Bacheloroppgave i barnevern
Veileder: Nadine Hvesser Lien
Mai 2021

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialt arbeid

Kunnskap for en bedre verden

SAMMENDRAG

Bacheloroppgaven bygger på følgende problemstilling:

«På hvilken måte kan en barnevernsarbeider bruke barnesamtalen til å avdekke seksuelle overgrep i en undersøkelse?»

Barneverntjenesten har en stor oppgave ved å skulle forebygge, oppdage og avdekke skadelige forhold som barn lever under. Et av disse skadelige forholdene er å bli utsatt for seksuelle overgrep. Etter praksisperioden min i barneverntjenesten, fikk jeg et inntrykk av at barnevernsarbeideren sjelden avdekker seksuelle overgrep i en undersøkelse. En barnevernsarbeider har krav på samtale i enerom med et barn. På bakgrunn av denne informasjonen ønsket jeg å undersøke hvordan en barnevernsarbeider kan bruke denne samtalen til å kunne avdekke et skadelig forhold som seksuelle overgrep.

Hensikten med oppgaven er å sette fokus på hvordan en barnevernsarbeider kan bruke den dialogiske samtalemetoden i møte med barn, for å kunne avdekke seksuelle overgrep i en undersøkelse. Teoridelen tar for seg ulik faglitteratur, lovverk og studier. Disse omhandler temaet seksuelle overgrep, traumebevisst tilnærming, barneverntjenesten, avdekking i samtaler og barnesamtalen.

Basert på faglitteraturen og studiene som blir presentert i oppgaven, ble det diskutert hva slags kunnskap og forhold som kan være viktig å ha med inn i en avdekkende barnesamtale, hva slags betydning dette kan ha innenfor den dialogiske samtalemetoden og hvordan en barnevernsarbeider kan anvende dette i praksis. Avslutningsvis vil jeg trekke noen tråder mellom teori og erfaringer gjennom en diskusjon, slik at problemstillingen vil bli besvart.

ABSTRACT

The bachelor thesis is based on the following thesis question:

«In what way can a child welfare worker use the children´s conversation to uncover sexual abuse in an investigation?»

The child welfare service has a major task in preventing and detecting harmful conditions in which children live. One of these harmful conditions is being sexually abused. After my internship in the child welfare service, I got the impression that the child welfare worker rarely reveals sexual abuse in an investigation. A child welfare worker is entitled to get a conversation in a private room with a child. Based on this information, I wanted to investigate how a child welfare worker can use the children´s conversation to uncover a harmful relationship such as sexual abuse.

The purpose of the thesis is to focus on how child welfare workers can use the dialogical communication method with children, to uncover sexual abuse in an investigation. The thesis includes literature, legislation, and studies. These contains the topics of sexual abuse, trauma-conscious approach, the child welfare service, uncovering in conversations and the children´s conversation.

Based on the literature and the studies that are presented in the thesis, it was discussed what kind of knowledge and conditions that can be important to include in an uncovering child conversation, what kind of significance this can have within the dialogical conversation method and how a child welfare worker can apply this in practice. Finally, I will draw some threads between the theory and experience through a discussion, so that the thesis question will be answered.

INNHALDSFORTEGNELSE

KAPITTEL 1. INNLEDNING	4
1.1 Presentasjon av tema	4
1.2 Barneverntjenestens rammer og etiske avveininger	4
1.3 Problemstilling	5
1.4 Oppgavens oppbygning	5
KAPITTEL 2. BAKGRUNN	6
2.1 Begrepsavklaring	6
2.2 Barnevernsstatistikk for hele landet	6
2.3 Bakgrunn for teorikapitlet	7
KAPITTEL 3. TEORI	8
3.1 Seksuelle overgrep	8
3.1.1 Skader og konsekvenser av seksuelle overgrep.....	8
3.1.2 Avdekking i forbindelse med seksuelle overgrep.....	9
3.1.3 Norsk studie om avdekking av seksuelle overgrep.....	10
3.2 Traumebevisst tilnærming	10
3.3 Barneverntjenesten	11
3.4 Avdekking i samtaler	12
3.5 Barnesamtalen	12
3.5.1 Samtalemetode.....	12
3.5.2 Faser i DCM.....	14
KAPITTEL 4. DISKUSJON	17
4.1 Hva kan være viktig å vite før en avdekkende barnesamtale?	17
4.1.1 Kompleksiteten rundt seksuelle overgrep.....	17
4.1.2 Kunnskap om barna.....	18
4.2 Hvilke forhold kan være viktig å ha med i en barnesamtale?	19
4.2.1 «Fant en person de kunne stole på» - relasjon.....	19
4.2.2 «Visste at det som skjedde var galt» - kunnskap.....	20
4.3 Hvilken betydning har relasjon og kunnskap i fasene til DCM?	21
4.3.1 Fase én-fire. Forberedelse og innledning til fri fortelling.....	22
4.3.2 Fase fem-seks fri fortelling og utforsking.....	23
4.3.3 Fase syv-åtte avslutte og sikre oppfølging etter samtalen.....	24
4.4 Hvordan kan en barnevernsarbeider anvende relasjon og kunnskap i praksis?	25
4.4.1 Relasjonsbygging i praksis.....	25
4.4.2 Kunnskapsformidling i praksis.....	26
4.4.3 Avdekking i praksis.....	27
KAPITTEL 5. AVSLUTNING	28
KAPITTEL 6. LITTERATURLISTE	30

KAPITTEL 1. INNLEDNING

1.1 Presentasjon av tema

I løpet av min praksisperiode på fire måneder innenfor barneverntjenesten, fikk jeg oppleve ulike problemstillinger og tema. Temaet som fanget min interesse omhandlet seksuelle overgrep. Inntrykket jeg fikk etter praksis var at barnevernsarbeidere sjelden avdekker seksuelle overgrep i en undersøkelse, og dette fikk meg til å stille spørsmål rundt hvorfor det ikke avdekkes.

Barnevernlovens formål sier følgende: «Loven skal sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp, omsorg og beskyttelse til rett tid. Loven skal bidra til at barn og unge møtes med trygghet, kjærlighet og forståelse og at alle barn og unge får gode og trygge oppvekstvilkår» (Barnevernloven, 1992, §1-1).

Et forhold som kan skade barns helse og utvikling, er å bli utsatt for seksuelle overgrep. Gjentatte seksuelle overgrep i barndommen kan være en trussel mot barns helse. En norsk studie, basert på et utvalg av voksne mennesker som i barndommen ble utsatt for seksuelle overgrep, viser at noen har utviklet symptomer på posttraumatisk stress, angst, depresjon og søvnløshet. Disse symptomene ble knyttet opp mot hvor lenge den overgrepsutsatte hadde holdt overgrepsrelasjonen for seg selv. Studien viser at det i gjennomsnitt tar 17,2 år før den utsatte forteller om overgrepene for første gang siden de begynte (Steine, Winje, Nordhus, Milde, Bjorvatn, Grønli & Pallesen, 2016).

1.2 Barneverntjenestens rammer og etiske avveininger

Når barneverntjenesten får inn en bekymringsmelding, skal denne gjennomgås og vurderes i løpet av én uke, jf. barnevernloven §4-3(1). En undersøkelse skal, ifølge barnevernloven §6-9(1), gjennomføres innen tre måneder, men i særlige tilfeller kan undersøkelsen gjennomføres innen seks måneder. I en undersøkelse kan barnevernsarbeideren kreve å få samtale med barnet i enerom, jf. barnevernloven §4-3(5).

Rundskrivet fra Barne- og familiedepartementet opplyser at en barnevernsarbeider kan kreve å få samtale med barnet i enerom, fordi det antakelig vil være lettere for et barn å fortelle om sin situasjon uten at foresatte er til stede. Videre opplyses viktigheten av at personen som skal utføre en slik samtale er særlig kvalifisert til oppgaven. Dette er fordi en slik samtale kan

være svært belastende for et barn, og det er viktig at et barn skal skånes så mye som mulig i denne situasjonen (Barne- og familiedepartementet, 2002).

Et etisk dilemma for en barnevernsarbeider kan være hva oppgaven deres blir i en avdekkende samtale. Dersom en barnevernsarbeider får mistanke om noe straffbart, har de opplysningsplikt til politiet, jf. straffeloven §196(1). Politiets jobb er å etterforske, mens barnevernsarbeideren har i oppgave å utforske om barn lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling (Gamst, 2017). Selv om det kunne vært interessant å diskutere en problemstilling knyttet mot politi og barnevern, vil jeg i denne oppgaven kun legge vekt på barnevernsarbeideren.

1.3 Problemstilling

På bakgrunn av det som er skrevet ovenfor, har jeg kommet frem til følgende barnevernfaglig relevant problemstilling: **«På hvilken måte kan en barnevernsarbeider bruke barnesamtalen til å avdekke seksuelle overgrep i en undersøkelse?».**

1.4 Oppgavens oppbygning

Dette er en teoretisk oppgave basert på litteraturstudium og består av seks deler: innledning, bakgrunn, teori, diskusjon, avslutning og en litteraturliste. Kapittelet om bakgrunn inneholder en kort begrepsavklaring knyttet problemstillingen og hva slags faglitteratur og forskning som teorikapittelet i store deler baserer seg på. Teorikapittelet er én av oppgavens hoveddeler, og presenterer temaer som seksuelle overgrep, traumebevisst tilnærming, barneverntjenesten og den dialogiske samtalemotoden, DCM. I diskusjonskapittelet vil jeg drøfte disse temaene, slik at problemstillingen blir besvart. Oppgaven avsluttes med en kort oppsummering, sammen med besvarelse av problemstillingen og en litteraturliste.

KAPITTEL 2. BAKGRUNN

2.1 Begrepsavklaring

Barnesamtalen i denne oppgaven vil ta utgangspunkt i den dialogiske samtalemotoden, heretter forkortet til DCM. Jeg velger å ta utgangspunkt i DCM fordi denne metoden har blitt et viktig og nyttig bidrag til arbeid med barn på alle arenaer hvor barn skal høres. Metodisk skiller DCM seg ut ved at den både rommer lovpålagte formelle og barnefaglige aspekter som bevisstgjør dialogen, dialogiske holdninger og ferdigheter (Gamst, 2017).

Avdekking i denne oppgaven bygger på definisjonen til Siri Søftestad (2018), som er den prosessen hvor en hemmelig overgrepssrelasjon blir gjort kjent for andre enn barnet og den som forgriper seg.

Seksuelle overgrep i denne oppgaven omhandler seksuelle overgrep mot barn. Barn blir, som definert som i barnevernloven, definert som personer mellom 0-18 år.

2.2 Barnevernsstatistikk for hele landet

Barnevernsstatistikken for hele landet viser at det kom inn 778 meldinger som omhandlet bekymring for seksuelle overgrep i 2013. Av disse 778 meldingene ble 69 om til vedtak om tiltak som omhandlet det samme temaet, noe som tilsier 8,87%. I 2018 var det en økning til 1487 meldinger som omhandlet seksuelle overgrep, men her ble kun 95 av meldingene om til vedtak om tiltak, noe som tilsier 1,41% (Kojan, Nilsen, Storhaug, Agerup, Clifford & Lichtwark, 2020).

Ifølge denne statistikken har det skjedd en økning på ca. 91% i antall meldinger fra 2013 til 2018. Likevel har det skjedd en nedgang i antall meldinger som ble vedtak om tiltak som omhandlet seksuelle overgrep. I 2018 var det ca. 7,46% færre vedtak som omhandlet tema enn i 2013 (Kojan et al., 2020). Er det grunn til å tro at det har skjedd en nedgang fordi mistanken om seksuelle overgrep har blitt avkreftet etter endt undersøkelse, eller er det fordi det ikke har blitt avdekket?

Når et overgrep blir kjent for andre personer for første gang, skjer dette oftest i samtaler med noen nære, og ikke fagpersoner. Fagfolks ansvar for å kunne gi utsatte mulighet til å dele sine

overgrepserfaringer bør understrekes. Et stort antall studier viser at barn faktisk forteller om seksuelle overgrep, dersom de blir spurt direkte om dette i samtaler (Søftestad, 2018)

2.3 Bakgrunn for teorikapittelet

I denne oppgaven har jeg i hovedsak benyttet meg av fire litteraturbøker. Disse har jeg funnet gjennom søkeord på Oria, som «seksuelle overgrep», «barn» og «barnesamtale». I tillegg har jeg funnet en norsk studie som omhandler hvor lang tid det tar før overgrepsutsatte forteller om overgrep. Videre har jeg tatt utgangspunkt i barnevernloven, da denne setter rammer for hvordan en barnevernsarbeider skal opptre.

KAPITTEL 3. TEORI

3.1 Seksuelle overgrep

Seksuelle overgrep mot barn kan ha mange ulike definisjoner, spesielt fordi én definisjon ikke vil klare å inneholde alle forholdene som er avgjørende for å forstå kompleksiteten rundt det (Søftestad, 2018).

Den juridiske definisjonen av seksuelle overgrep er nedfelt i straffeloven kapittel 26.

Definisjonen bygger på tre ulike kategorier: seksuell omgang, seksuell handling og seksuelt krenkende eller annen uanstendig atferd.

Seksuell omgang omfatter alle type inntrengninger i kroppens hulrom. Dette kan være vaginalt eller analt samleie, innføring av penis i munn eller innføring av en gjenstand i endetarmsåpning, skjede eller munn. Denne definisjonen rommer også seksuelle handlinger, der noen har som intensjon å beføle andre inni deres kjønnsorgan eller utfører samleieliknende bevegelser. Seksuell omgang ovenfor barn omfatter også innføring av penis mellom de små og store kjønnslepper (Søftestad, 2018).

En seksuell handling omhandler den fysiske kontakten, som for eksempel berøring eller beføling av bryster, kjønnsorgan, utenpå og innenfor klærne. Seksuelt krenkende eller annen uanstendig atferd omhandler seksuelle handlinger i nærheten av noen, uten noe form for fysisk kontakt (Søftestad, 2018). Noen konkrete eksempler på ulike seksuelle overgrep kan være kyssing, slikking, suging, onani og blotting (Aasland, 2014).

3.1.1 Skader og konsekvenser av seksuelle overgrep

Seksuelle overgrep blir værende i kroppen helt til de blir bearbeidet. Hvis en klarer å hjelpe et barn vekk fra seksuelle overgrep, kan det hende at barn slipper mange av senskadene som kan være forårsaket av slike overgrep. Selv om noen barn kan fortrenge overgrep, er det slik at kroppen fremdeles kan huske. Dette kalles senskader. Senskader kan være små og store tegn på at noen har opplevd noe vanskelig (Aasland, 2014).

De fleste overgrepsutsatte har en slags tilknytning til overgriperen. Overgriperen kan være en forelder, et familiemedlem eller en annen person som barnet har fått tillit til. I disse tilfellene kan barnet ha blitt utsatt for noe som kalles relasjonstraumer. Dette kan føre til at barn får en

relasjons- eller tilknytningsskade. Barn er generelt i en utviklingssensitiv fase i livet, og en traumeerfaring i denne fasen kan forstyrre utviklingen. Uavhengig om traumene skjer én eller gjentatte ganger, er konsekvensene ulike (Søftestad, 2018). Et eksempel på en konsekvens er at det kan bli vanskelig for et barn å stole på andre eller inngå nære relasjoner (Steine et al., 2016).

Senskader og konsekvenser i ettertid av seksuelle overgrep kan også være at barnet får problemer med egen seksualitet, spiseforstyrrelser, selvskading eller rus, at barnet har vonde minner som plutselig dukker opp uventet eller at barnet kan føle på skyld og skam (Aasland, 2014).

3.1.2 Avdekking i forbindelse med seksuelle overgrep

At barn kan føle på skyld og skam i etterkant av overgrep, kan være fordi de opplever å ha vært deltakende under overgrepet. Dette kan føre til at barn lar vær å fortelle. I tillegg kan det være andre grunner til at barn ikke forteller om overgrep, for eksempel at de er barn og har mangel på forståelse og språklige begreper (Søftestad, 2018).

I de fleste tilfeller er ikke yngre barn på et utviklingsmessig modenhetsnivå der voksenseksualitet er et tema. Hvis overgrepene starter tidlig, og den som forgriper seg er i nær familie, kan det være at de seksuelle overgrepene er en del av barnets hverdag. Dette kan føre til at barnet ikke vil klare å skille ut overgrepet som noe unormalt (Søftestad, 2018).

Når barnet blir rundt syv-åtte år, vil de kunne fange opp tabuet rundt seksualitet. En avdekking av en overgrepsrelasjon i denne alderen, kan føre til en avdekking av en relasjon som barnet opplever som negativ eller vanskelig. Hvis overgrep ikke tematiseres i det offentlige eller det private, kan skamfølelsen forsterkes hos den som er utsatt (Søftestad, 2018).

I tillegg til å se på hva som kan gjøre at barn ikke forteller, hvor årsaken ligger hos barnet, vil jeg trekke inn mulige årsaker som kan ligge hos fagpersonen barnet snakker med. Vi lever i et samfunn der det faktumet at voksne mennesker kan misbruke og utnytte barn, er noe som kan motsettes. Disse holdningene kan komme til syne i form av reaksjoner på konkrete mistanker

eller fortellinger om overgrep mot barn. Smerte og tanker kan bli et hinder for å erkjenne at et barn kan ha vært seksuelt misbrukt (Søftestad, 2018).

Nyere studier viser at fagpersoner som har i oppgave å beskytte og sikre barn, som for eksempel en barnevernsarbeider, fremdeles mangler kunnskap, trygghet og handlingskompetanse i å legge til rette for at barn kan få hjelp til å fortelle hvordan de har det (Øverlien & Sogn, 2009).

Resultater oppsummert fra en rekke studier som omhandler motivasjonen som ligger til grunn for at overgrepsutsatte fortalte om overgrepene, viser noen forhold som har påvirket til å fortelle. Noen ble motivert av indre prosesser, der de ønsket å bearbeide, visste at det som skjedde var galt, var sint på overgriper, ville at overgrepene skulle stoppe, var redd for å bli gravid eller ikke lenger orket å bli utsatt for overgrep. Andre ble motivert av ytre forhold, som at de fant mennesker de kunne stole på, deltok i undervisningsprogrammer om seksuelle overgrep eller at de ble overbevist til å fortelle av andre utsatte (Søftestad, 2018).

3.1.3 Norsk studie om avdekking av seksuelle overgrep

Selv om noen blir motivert til å fortelle om seksuelle overgrep, viser en norsk studie at det i gjennomsnitt tok 17,2 år fra det første overgrepet, frem til den utsatte fortalte om overgrepet for første gang. Studien baserte seg på 537 voksne personer som har vært utsatt for seksuelle overgrep som barn. I studien vises det også at lavere alder, en kjent overgriper og andre negative opplevelser i oppveksten, ble knyttet til at det tok lengre før de utsatte fortalte (Steine et al., 2016).

Funnene i studien understreker viktigheten av å komme med tiltak som gjør det mulig å avdekke overgrep på et tidligere tidspunkt. Voksne må ta et ansvar for avdekking av overgrep mot barn, fordi ansvaret ikke kan overlates til de overgrepsutsatte selv (Steine et al., 2016).

3.2 Traumebevisst tilnærming

En traumebevisst tilnærming, også kalt traumebevisst omsorg, er en forståelsesramme som skal ta høyde for barn og unges livssituasjon, med vekt på traumer i tidlig barndom.

Traumebevisst tilnærming i arbeid med barn som kan ha vært utsatt for seksuelle overgrep, kan være med å utfordre fagfolk til å forstå og gjenkjenne barns mange måter å gi uttrykk for

sin erfaring og smerte på. Uavhengig av alder uttrykker mennesker seg på ulike måter. Dette kan være gjennom mimikk, tonefall, motorikk, bevegelser, blikk og verbalt (Søftestad, 2018).

For de minste barna kan lek være en måte å leve ut sin egen verden på. Dette gjør at fagfolk må være oppmerksomme og observante, slik at de kan gjenkjenne betydningen av barns ikke-verbale kommunikasjon. Fagfolk må ha en kompetanse som kan bidra til å forstå og anerkjenne barns kommunikasjonsmåter på lik linje med det verbale språket. Dette krever blant annet innsikt i at barn som har vært utsatt for seksuelle overgrep, ofte kan vise følelser gjennom et annet språk enn tale (Søftestad, 2018).

En traumebevisst tilnærming er generelt utviklingsfremmende for alle mennesker. Den har kvaliteter som er egnet i møte med mennesker som har utviklet usikkerhet og utrygghet på grunn av et traume, og bygger på erkjennelse av disse reaksjonene og følelsene (Søftestad & Andersen, 2014).

3.3 Barneverntjenesten

Barneverntjenesten har en stor oppgave ved å skulle forebygge, oppdage og avdekke skadelige forhold som barn lever under. Utsatte barn skal sikres, og barnevernet har i oppgave å gi rett hjelp til rett tid, treffe barnets behov og ha en reell positiv innvirkning i barnets liv. Gjennom barnesamtaler får barnevernsarbeideren en mulighet til å få innsikt i barnets virkelighetsbeskrivelser, slik at forhold kan oppdages og avdekkes (Gamst, 2017).

I samtale med barn må barnevernsarbeideren kunne balansere mellom tydelighet og tålmodighet. Dette kan gjøres ved å være tydelig på hva barnevernsarbeideren tåler å høre, samtidig som arbeideren må være tålmodig nok til å vente på at barnet ønsker å fortelle. Hver barnevernsarbeider har sin personlige kommunikasjonsstil. Bevisstheten om stil og viljen til å utvikle seg, kan variere. I saker som omhandler noe så alvorlig som overgrep, kan en barnevernsarbeider bli utfordret til å gå inn i seg selv, og reflektere over betydningen av relasjoner, kommunikasjon og mistanken som undersøkes (Søftestad, 2018).

En relasjon innebærer tillit mellom barn og voksne, og kan være den avgjørende faktoren i alle former for arbeid med barn. De viktigste kjennetegnene ved en god relasjon er oppriktighet og utholdenhet (Søftestad, 2018).

3.4 Avdekking i samtaler

Avdekking blir ofte ikke forbundet i samtaler med fagpersoner. Det er større sjans for at barn forteller om overgrep dersom de føler seg trygge. I tillegg kan det bli lettere for barnet å fortelle dersom fagpersonen tematiserer seksuelle overgrep, fordi barnet får en mulighet til å fortelle og får innsikt i hva seksuelle overgrep er. Hvis barn forteller om overgrep, er det ofte slik at barn forteller mindre enn det som egentlig har skjedd. Det kan være fordi barnet er redd for hva slags reaksjon fagpersonen vil gi, eller ha blandede følelser rundt selve overgrepet (Aasland, 2014).

Barn lyver seg sjeldent inn i vanskelige situasjoner. Dersom de lyver, kan det tyde på at de lyver om noe de er kjent med, eller noe de har erfaring med. Det er viktig at voksne klarer å observere måten barn formidler på (Aasland, 2014).

Signaler fra overgrepsutsatte barn kan være ulikt. Det kan være i form av regresjon i utviklingen, barnet kan ha mareritt, atferdsendring eller seksualisert atferd. Selv om dette er signaler som kan forekomme av seksuelle overgrep, er det viktig å bemerke seg at det også kan forekomme av normale hendelser. Regresjon kan for eksempel forekomme dersom barnet har opplevd andre sterke opplevelser som at de har fått en lillebror eller lillesøster. Seksualisert atferd kan for eksempel forekomme av at barnet har lært dette fra eldre barn. Selv om voksne bør være observant, er det ikke sikkert at disse signalene kun er tegn på seksuelle overgrep (Aasland, 2014).

Margrete Wiede Aasland (2014) skriver noen konkrete eksempler på hvordan en voksen kan gå frem i en samtale der målet er å avdekke. Den voksne kan fortelle barn om gode og vonde hemmeligheter, og lovlige og ulovlige berøringer. Dette kan være med å skape bevissthet for barnet, og hjelpe barnet til å sette ord på opplevelser.

3.5 Barnesamtalen

3.5.1 Samtalem metode

Det er faglig krevende å skulle ha en samtale med et barn om vanskelige temaer. Derfor kan det være viktig å inneha et barneperspektiv, hvor barnet er en aktiv deltaker. For å få dette til kreves det kunnskap, mot og trygghet hos den voksne som fagperson. Barnets motivasjon og evne til å fortelle avhenger av hvordan de blir møtt av en fagperson (Gamst, 2017).

En samtalem metode som er utviklet med bakgrunn i kunnskap om barn med vansker og hvordan avsløre traumatiske hendelser, er den dialogiske samtalem metoden. Den dialogiske samtalem metoden, heretter kalt DCM, har et ønske om å synliggjøre barnets kompetanse i å gjøre seg sett, hørt og forstått. DCM har ikke som mål å være terapeutisk eller endringsskapende, men heller å skaffe spesifikk informasjon om spesifikke tema. De fem grunnleggende perspektivene i DCM er barneperspektiv, dialog som kommunikasjon, at det er målstyrt, tematisert og i åpen form, at den skal tilpasses barnet, og at det skal foregå en krysning mellom barnefaglige og lovpålagte hensyn (Gamst, 2017).

DCM vektlegger en kommunikasjonsprosess, der barnet gis veiledning og støtte til å få mot til å kunne bryte en taushet om vanskelige opplevelser. Når barnet viser tegn på at det er vanskelig å fortelle, vil barnet trenge empatisk forståelse. Når en samtaleperson kommuniserer med utdypende og undrende spørsmål, viser en ekte forståelse for barnet. En annen måte å lykkes med kommunikasjon med barn, er evnen til metakommunikasjon. Metakommunikasjon er evnen til å kunne sette ord på hva som skjer i kommunikasjonen. I enhver samtale vil det alltid være bevisst og ubevisst kommunikasjon som utspiller seg. En av grunnene til at metakommunikasjon er viktig i samtaler med barn, er fordi når barn og voksne møtes med ulikt ståsted, kan det oppstå store gap i hvordan en oppfatter situasjonen (Gamst, 2017).

Det overordnede målet innenfor DCM, er å få barnet til å fortelle fritt. Samtaleprosessen kan sammenlignes med en trakt, hvor det deles inn i åpen og fokusert kommunikasjon. Samtalen starter med åpne spørsmål, hvor samtalepartneren er oppfordrende, bekreftende og følger barnets tema. Underveis blir samtalen mer fokusert ved at samtalepartneren legger føringer for konteksten, sonderer og naturlig kan skifte tema. I motsetning til åpen og fokusert kommunikasjon, finnes også lukket og styrende kommunikasjon. Lukket kommunikasjon innebærer at samtalepartneren brått skifter tema, styrer spørsmålet mot et forventet svar slik at samtalen kan bli usammenhengende (Gamst, 2017).

DCM er delt inn i åtte ulike faser. Disse fasene har en bestemt rekkefølge i tillegg til at de fleksible, og skal hjelpe samtalepartneren til å bevare en profesjonell oversikt, selv om barnets tematiske innhold skal være i fokus. Fasene beskriver prosessene før, under og etter samtalen (Gamst, 2017).

3.5.2 Faser i DCM

Fase én, forberedende fase, har som mål å redusere stress og skape trygghet for barnet, barnets omsorgspersoner og samtalepartneren selv. Det å komme uforberedt til en barnesamtale med en vanskelig tematikk, kan hindre god kommunikasjon uansett formål og praksis. Kort oppsummert vil en god forberedende fase innebære at samtalepartner har relevant bakgrunnsinformasjon om barnet og saken, har planlagt samtalen ved å ha et klart mål og avgrenset temaene som skal utdypes, har forberedt seg selv mentalt, tatt en sikkerhetsvurdering og forberedt rommet fysisk (Gamst, 2017).

Fase to, kontaktetablering, har som mål å skape et klima for tillit og kontakt. Dette er for at barnet skal kunne føle seg trygg i samtalen. Kontakt beskrives som inngangsbilletten til barnets verden, og kan være avgjørende for hvordan samtalen utspiller seg. For å kunne skape ekte kontakt, er god relasjon nødvendig. Å bygge en god relasjon er kanskje den største utfordringen i samtaler med barn. Samtalepartneren må vise respekt, interesse og empati, la barnet være i sentrum, vise oppmerksomhet og få barnet til å se samtalepartneren som noe annet enn en konkret rolle. Kort oppsummert vil en god kontaktetablering innebære at barnet, samtalepartner og temaet blir presentert. I tillegg blir barnet invitert til fri fortelling om barnets interesser, dialog blir etablert som et samtalemønster og samtalepartner får oversikt over barnets emosjonelle og kognitive nivå. For å få dette til kan samtalepartner blant annet sitte vendt mot barnet, være rolig, bekrefte og følge opp barnets verbale og nonverbale initiativer, lytte aktivt og ikke avbryte barnet. Det er viktig å ikke gå videre til neste fase før kontakten er etablert (Gamst, 2017).

Fase tre, innledende prosedyrer, har som mål å motivere barnet til samtalen og gjøre samtalsituasjonen oversiktlig og ryddig for barnet. Det er ikke alltid at barnet forstår det samme som det voksne, og de søker gjerne en felles forståelse. Samtalepartneren bør ha en holdning og et uttrykk som viser forståelse for barnets individualitet, bakgrunn og perspektiv. Samtidig bør samtalepartner være ærlig mot barnet, ved å være direkte, tydelig og informerende. Kort oppsummert kan en god innledende prosedyre innebære at samtalepartner reduserer ulikheten i maktforholdet, opprettholder dialog som samtalemønster, involverer barnet i samtalen, avklarer rollene, gir informasjon om samtalens struktur, forteller om kommunikasjonen, taushetsplikt, meldeplikt og barnets bestemmelse, og avklare barnets rett til å bli hørt og rett til å ikke si noe (Gamst, 2017).

Fase fire, introduksjon til tema, har som mål å introdusere temaet åpent, tydelig og ikke-ledende. Oppgaven blir å lede samtalen fra generelle og nøytrale temaer som barnets interesser, til fokuserte og spesifikke temaer som er planlagt i forkant. For å få til en god introduksjon må samtalepartner innføre ett og ett tema i en konkret sammenheng for barnet. I tillegg bør kommunikasjonen starte åpen, og heller bli mer spesifikk dersom det er nødvendig. I denne fasen er det viktig å ikke introdusere den forkunnskapen som samtalepartner skaffet seg i fase 1 for tidlig, med mindre det er nødvendig. Det er viktig å oppfordre til fri fortelling, tydeliggjøre barnets posisjon som betydningsfullt og oppsummere samtalen før neste fase (Gamst, 2017).

Fase fem, fri fortelling, er DCM sitt overordnede mål. I denne fasen skal barn uttrykke seg mest mulig i fri fortellende form. Samtalepartneren skal ta imot og bekrefte barnets frie fortelling, samtidig som det kan inviteres til utvidelse av fortellingen. En fri fortelling innebærer at barnet beskriver i en fortellende form, den skal være spontan med egne ord, detaljert og det skal være flere ytringer etter hverandre. For å få til en fri fortelling er det viktig at samtalepartneren er aktivt lyttende, avventende og oppmerksom. I tillegg bør ikke barnets tankeprosesser brytes. Oppmerksomheten skal være rettet mot barnet, og det skal helst ikke stilles spørsmål under den frie fortellingen. Kommunikasjonen bør bestå av å gi barnet pauser, bekrefte barnets tema, gjenta barnets fortelling og oppfordre til å fortelle mer (Gamst, 2017).

Fase seks, sonderende fase, har som mål å utdype de temaene som barnet har fortalt om i fasen over. I tillegg skal disse temaene utforskes, og samtalepartneren vil bli mer delaktig i en utforskende rolle. Kort oppsummert innebærer en god sonderende fase at samtalepartner oppsummerer mellom overganger til nye tema og tar opp temaer som ikke er snakket om. Kommunikasjonen skal gå ut på å unngå spørring, temabrudd og brudd av barnets beskrivelser. Dialogen skal holdes og barnets frie fortelling skal være nøkkeltråden. Samtalepartner må bruke åpne spørsmål og gi barnet muligheten til å reflektere. Hvis det virker som barnet holder tilbake informasjon, kan samtalepartneren stille direkte spørsmål (Gamst, 2017).

Fase syv, avsluttende fase, har som mål å avslutte samtalen på en god måte, slik at barnet føler seg ivaretatt og tatt på alvor. Det er viktig at barnet ikke sitter igjen med en følelse av skyld eller er engstelig for konsekvensene av å ha fortalt. Samtalepartneren må være

oppmerksom og ivaretakende. For å få en god avsluttende fase bør samtalepartneren vise respekt, bekrefte og ikke opptre evaluerende. Kommunikasjonen skal gi barnet en oppsummering av samtalen og tid til refleksjon, slik at samtalepartneren kan legge til rette for nye temaer dersom det oppstår. I tillegg gir dette barnet mulighet til å korrigere, dersom samtalepartneren ikke har lik forståelse som barnet. Barnet må få stille spørsmål, vise følelser og tanker. Samtalen skal avsluttes med å avklare videreføringen av informasjonen barnet har gitt, det skal bli utført en sikkerhetsvurdering av barnet og før barnet forlater rommet skal det snakkes om nøytrale temaer (Gamst, 2017).

Fase åtte, oppfølgende fase, har som mål å sikre at barnet får nødvendig oppfølging etter en samtale. Dersom samtalen er av alvorlig karakter, er det viktig å sette av tid til oppfølging. Dette for å sikre at barnet er beskyttet og ivaretatt. Samtalepartneren må være ansvarsfull, ivaretakende, ærlig og tydelig ovenfor barnet. For å få en god oppfølgende fase skal samtalepartneren ta ansvar for informasjonen barnet har gitt, henvise barnet til riktig hjelp, lage samarbeidsavtaler, følge opp barnet over tid og tilby barnet flere samtaler. Samtalepartneren bør bistå barnet gjennom bearbeidelsesprosessen, samtidig som en skal dokumentere barnets utsagn skriftlig i etterkant (Gamst, 2017).

KAPITTEL 4. DISKUSJON

Frem til nå er det valgt å gjøre rede for hvor lang tid det tar for overgrepstatsatte til å fortelle, hvilke konsekvenser overgrepstatsatte kan få i etterkant og fått frem hvor mange barnevernsundersøkelser som faktisk ble til vedtak om tiltak om seksuelle overgrep. Dette er for å få frem hvorfor det er ønskelig å diskutere hvordan en barnevernsarbeider kan bruke barnesamtalen til å kunne avdekke seksuelle overgrep i en undersøkelse. Det resterende i teorikapittelet skal diskuteres. Dette omhandler hva som kan kjennetegne barna, hvilke forhold som kan motivere overgrepstatsatte til å fortelle og hvilken betydning disse forholdene har innenfor DCM. Til slutt blir det diskutert hvordan en barnevernsarbeider kan anvende dette i praksis for å legge til rette for avdekking i en barnesamtale.

4.1 Hva kan være viktig å vite før en avdekkende barnesamtale?

Fase én i DCM tar for seg en forberedende fase, der en blant annet skal innhente relevant kunnskap i forkant av en barnesamtale. For at barnevernsarbeideren skal kunne klare å følge denne fasen knyttet til problemstillingen, kan det være viktig å ha kunnskap om hva seksuelle overgrep er, hvilke barn en kan møte og hva forskning sier om hvilke forhold som faktisk har ført til at overgrepstatsatte har fortalt om overgrep til andre. Hvordan dette kan gjennomføres i praksis, blir skrevet om lengre ned i oppgaven.

4.1.1 Kompleksiteten rundt seksuelle overgrep

Seksuelle overgrep mot barn innebærer mange ulike definisjoner, fordi én definisjon ikke kan inneholde alle forholdene som er avgjørende for å forstå kompleksiteten rundt seksuelle overgrep mot barn (Søftestad, 2018). Hvis seksuelle overgrep er såpass komplekst at det trengs flere definisjoner for å romme begrepet, hvordan kan da et barn forstå det? På den ene siden kan det være hensiktsmessig at barnevernsarbeideren forstår disse definisjonene og kompleksiteten rundt det, slik at de kan prøve å få barnet til å forstå hva seksuelle overgrep er. På den andre siden kan det være at det å forstå definisjonen i seg selv og danne «et felles språk» med barnet, ikke er noe barnevernsarbeideren bør legge fokuset på. Kanskje kan det være mer hensiktsmessig å legge fokuset på hvordan barn uttrykker livssituasjonen sin og hvordan denne eventuelt kan være til skade for barnet.

Det er vist i en norsk studie at det i gjennomsnitt tok 17,2 år før en overgrepstatsatt forteller om overgrepet til noen andre (Steine et al., 2016). Dette er en studie som omhandler voksne

mennesker, og den er snart fem år gammel. Det kan tenkes at dagens samfunn er ulik det samfunnet som var da disse voksne menneskene var barn. For eksempel, det lille klassen min fikk av seksualundervisning da jeg gikk på barneskolen, var da en medelev hadde skrevet «sex» istedenfor tallet «seks» på tavlen. Læreren fortalte kort at sex var noe mamma og pappa gjorde for å få barn. Hvordan en barnevernsarbeider skal forholde seg til resultatet i denne studien i dag, er jeg usikker på. På den ene siden kan det hende at denne gjennomsnittstiden forblir i årene fremover. På den andre siden kan det være at seksualitet og seksuelle overgrep er noe som tematiseres i større grad hjemme, i barnehagen, på skolen og generelt i samfunnet. Uansett får studien frem at barn kan holde på en slik hemmelighet over tiår.

4.1.2 Kunnskap om barna

Ved mistanke om et barn er eller har vært utsatt for seksuelle overgrep, kan det være hensiktsmessig å ha kunnskap om hva slags konsekvenser dette kan ha påført barna. Noen av barna kan ha blitt relasjonsskadet. Dette kan gjøre det vanskelig for barnet å stole på andre. I tillegg kan noen av barna mangle forståelse rundt overgrepet eller ikke klare å uttrykke seg verbalt (Søftestad, 2018). Disse mulige konsekvensene kan være med å utfordre barnevernsarbeideren med å oppnå tillit. Samtidig kan det være vanskelig å forstå hva barnet mener med det de forteller.

Det å ha kunnskap om traumebevisst tilnærming, kan på den ene siden være en styrke inn i slike barnesamtaler der et barn kan ha opplevd et traume som seksuelle overgrep. Traumebevisst tilnærming skal være med å styrke barnets «ikke-verbale» ytringer, og hjelpe barnevernsarbeideren til å bli oppmerksom på andre signaler som barnets atferd, mimikk og bevegelser (Søftestad, 2018). På den andre siden kan det hende at barnevernsarbeideren tolker et signal ukorrekt. Det er ikke gitt at alle signaler er et tegn på at barn prøver å fortelle om noe vanskelig.

En idé kan være å stille seg undrende til barnets atferd, mimikk eller bevegelse slik den er. Det kommer an på hva slags alder barnet er i, men det kan tenkes at en barnevernsarbeider som setter ord på sine observasjoner, kan gi åpne et rom for å fortelle. I tillegg kan det være at barnet vil reflektere over hvorfor de opptrer som de gjør. Dette blir også nevnt i DCM som metakommunikasjon, altså evnen til å sette ord på hva som skjer i kommunikasjonen (Gamst, 2017). Det kan tenkes at dette kan skape rom for at barnet forteller om vanskelige opplevelser. På en annen side kan det hende at det å sette ord på slike observasjoner, kan

gjøre barnet ubekvem eller gi dem en følelse av at måten de opptrer på er «feil». Uansett vil metakommunikasjon tenkes å være et verktøy som kan sikre en felles forståelse av barnets uttrykk.

I DCM er hovedmålet fri fortelling. Fri fortelling vil si at barnet snakker spontant, med egne ord, detaljert og har flere ytringer etter hverandre (Gamst, 2017). På den ene siden kan fri fortelling styrke troverdigheten og perspektivet til barnet. Men hva hvis barnet ikke klarer å formidle overgrep med egne ord, detaljert og spontant? Hva om denne fortellingen kommer frem gjennom andre kommunikasjonsmåter som barnevernsarbeideren ikke ser? Da kan det tenkes at det er hensiktsmessig å ha kunnskap om traumebevisst tilnærming med seg i barnesamtalen.

4.2 Hvilke forhold kan være viktig å ha med i en barnesamtale?

Forskning om hva overgrepsutsatte begrunner som motivasjon til å fortelle om overgrep ble redegjort i teorikapittelet. På bakgrunn av problemstillingen, er det valgt ut to forhold som de overgrepsutsatte begrunnet som motivasjon. Det ene forholdet var at de fant en person de kunne stole på, mens det andre var at de visste at det som skjedde var galt (Søftestad, 2018).

4.2.1 «Fant en person de kunne stole på» - relasjon

Hva en legger i «å stole på noen», kan variere fra person til person. Et annet ord en kan bruke, er ordet tillit. Tillit, sammen med oppriktighet og utholdenhet, kan være med på å beskrive en god relasjon. DCM beskriver at det å skape en god relasjon, er nødvendig for å skape en god kontaktetablering med barnet (Gamst, 2017). Det kan tenkes at relasjon er en faktor som legger til rette for at en barn kan stole på en barnevernsarbeider.

Ullmann skriver at når overgrep blir avdekket for første gang, avdekkes dette som oftest til nære personer og ikke fagpersoner (Søftestad, 2018). Det kan være at en overgrepsrelasjon allerede er avdekket av en nær person, før det blir sendt inn en bekymringsmelding. En tanke som oppstår, er om grunnen til at barnevernsarbeidere ikke avdekker seksuelle overgrep, er bunnet i at de ikke har god nok kompetanse til å bygge en god relasjon med barnet i en undersøkelse. Barnevernloven §1-1, sier at barn skal bli møtt med trygghet, kjærlighet og forståelse (Barnevernloven, 1992). Er det slik at dette ikke samsvarer med tillit, oppriktighet og utholdenhet, som en god relasjon kan bestå av? Det kan være at dette samsvarer, men er

formulert på en annerledes måte. Kjærlighet og trygghet kan kanskje gå innenfor tillit, og oppriktighet kan være med å danne forståelse. Men hva med utholdenhet?

Hvis utholdenhet innebærer at det tar tid for at en god relasjon skal oppstå, er det slik at en barnevernsarbeider burde ha flere samtaler med et barn i en undersøkelse?

Barnevernsarbeideren kan kreve å få samtale med barnet i enerom, jf. barnevernloven §4-3(5). Verken barnevernloven eller rundskrivet fra Barne- og familiedepartementet (2002) nevner antall samtaler en barnevernsarbeider bør ha. De skriver at en slik samtale kan være svært belastende for et barn, og at barn bør skånes så mye som mulig. På den ene siden kan det være at et barn ikke forteller fordi det ikke er oppstått en god relasjon. Det kan tenkes at flere barnesamtaler kan styrke relasjonen, og kanskje gi barnet mulighet til å fortelle. På den andre siden kan det være at et barn ikke forteller fordi en slik samtale er svært belastende. Flere barnesamtaler her vil kunne tenkes å svekke relasjonen og påvirke barnet på en negativ måte.

Når man ser på begrepet avdekking, innebærer dette at en overgrepssrelasjon blir kjent. Hva kan barnevernsarbeideren vite om overgrepssrelasjonen? Kanskje er den god eller dårlig. Kanskje barnevernsarbeideren ikke nødvendigvis trenger å bygge en god relasjon med barnet, men kun en bedre relasjon enn det barnet har med overgriper? Da bør det diskuteres hvordan en kan legge til rette for dette, og på hvilken måte. Kan for eksempel barnevernsarbeideren svekke overgrepssrelasjonen ved å informere barnet om at det som skjer er galt?

4.2.2 «Visste at det som skjedde var galt» - kunnskap

Dette spørsmålet går inn i det andre forholdet som kan motivere overgrepsutsatte til å fortelle, at de visste at det som skjedde var galt. Det kan tenkes at det å vite at seksuelle overgrep er galt, omhandler forståelsen og kunnskapen om det. Her kan spørsmålet om hvem sitt ansvar det er å sørge for at barnet får denne kunnskapen og forståelsen stilles og diskuteres. Det kan være at noen mener det er barnehagen sitt ansvar, skolen sitt eller at ansvaret ligger hos de foresatte. Uansett hvem sitt ansvar det er, kan det være viktig at barnevernsarbeideren sikrer denne forståelsen i barnesamtalen.

En viktig faktor for å legge til rette for at barn kan fortelle, kan være at barnevernsarbeideren har såpass god kunnskap og forståelse om temaet at de klarer å skape en felles forståelse

sammen med barnet. Det kan være faglig krevende å ha samtale med barn om vanskelige tema. Nyere studier viser at fagpersoner fremdeles mangler kunnskap, trygghet og handlingskompetanse i å legge til rette for at barn kan få hjelp til å fortelle hvordan de har det (Gamst, 2017). Det kan tenkes at det er krevende å ha samtale med barn, fordi fagpersoner mangler kunnskap, trygghet og handlingskompetanse.

Etter min personlige erfaring, søker jeg mennesker som har kunnskap om det jeg ønsker å vite. Det kan tenkes at dersom en barnevernsarbeider har kunnskap og trygghet om seksuelle overgrep, kan det føre til at et overgrepsutsatt barn oppsøker barnevernsarbeideren. Likevel kan det være hensiktsmessig å tenke over hvordan en formidler slik kunnskap. Hvordan et seksuelt overgrep oppleves av hver enkelt, kan være ulikt. Det er ikke sikkert at barnevernsarbeideren vet hvilken følelse en overgrepserfaring gir barnet.

En formidling av kunnskapen en barnevernsarbeider har, kan også avhenge av barnets alder og modenhet. Når barn blir syv-åtte år, vil de kunne fange opp tabuet rundt seksualitet (Aasland, 2014). Det er ikke sikkert at barn ikke kan fange opp tabuet tidligere, og det kan hende at noen ikke fanger opp tabuet før senere. Uansett kan det tenkes at en barnevernsarbeider som er trygg på temaet om seksualitet og seksuelle overgrep, vil være med å svekke tabuet et barn kan oppleve.

Både relasjon og kunnskap kan være forhold som kan trekkes inn i barnesamtalen, fordi de kan påvirke tilretteleggingen for avdekking. Studien om disse forholdene tok ikke for seg på hvilken måte de overgrepsutsatte fortalte, kun motivasjonen for å fortelle. Det kan derfor være relevant å se om disse to forholdene blir ivaretatt av DCM, og på hvilken måte.

4.3 Hvilken betydning har relasjon og kunnskap i fasene til DCM?

DCM beskriver hvordan en barnesamtale kan utføres. Her får en kunnskap om hvordan en kan planlegge, opptre og kommunisere med barn før, under og etter en barnesamtale. Det som kan være interessant å se på er hvilken betydning relasjon har, for å få barn til å stole på barnevernsarbeideren ved bruk av DCM. I tillegg kan det være interessant å se på hvilken betydning kunnskap har, for å skape en felles forståelse gjennom DCM. Det kan se ut som de åtte fasene innenfor DCM kan deles inn i tre hovedgrupper, fordi fri fortelling er hovedmålet. Fase én-fire beskriver forberedelsene og hvordan barnevernsarbeideren skal innlede til fri

fortelling. Fase fem-seks beskriver fri fortelling og utforsking av denne fortellingen, mens fase syv-åtte beskriver hvordan en kan avslutte samtalen og sikre barnet i etterkant.

4.3.1 Fase én-fire. Forberedelse og innledning til fri fortelling

I fase én, forberedende fase, er det valgt å trekke ut at en samtalepartner skal ha relevant bakgrunnsinformasjon om barnet og saken (Gamst, 2017). I denne handlingen kan en både trekke ut relasjon og kunnskap. Hvis barnevernsarbeideren har kunnskap om barnets interesser, kan det være at barnet får mer tillit til barnevernsarbeideren. Kunnskap kan også ligge under informasjonen en innhenter i forkant av en samtale, fordi det kan være hensiktsmessig å vite hva slags seksuelle overgrep det er snakk om, for å bli trygg i formidlingen til barnet.

Hvis barnevernsarbeideren ikke innhenter bakgrunnsinformasjon, kan det på den ene siden føre til at barnet får mulighet til å gi barnevernsarbeideren et upreget inntrykk. Det kan være at bakgrunnsinformasjon gjør så barnevernsarbeideren blir «låst» på hvordan barnet er, og tolker det barnet kommuniserer feil på grunn av denne informasjonen. På den andre siden kan det tenkes at barnevernsarbeideren går glipp av viktige signaler eller ord som barnet bruker i samtalen, dersom de ikke vet noe om barnet eller saken.

Fase to, kontaktetablering, legger vekt på å skape en god relasjon og ekte kontakt. Det står blant annet at det er viktig å ikke gå videre til neste fase før en relasjon er etablert. I tillegg vil barnevernsarbeideren få oversikt over barnets emosjonelle og kognitive nivå (Gamst, 2017). Kunnskap i denne fasen kan knyttes med det sistnevnte. Hvis barnevernsarbeideren får oversikt over barnets emosjonelle og kognitive nivå, kan det bli lettere å forstå hvordan det kan legges til rette for å skape en felles forståelse.

I forbindelse med kontaktetablering kan det tenkes at noen barn ikke orker å bygge nye relasjoner. I dette tilfellet er kanskje ikke kontaktetablering hensiktsmessig. Likevel skriver Gamst (2017) at kontakt beskrives som inngangsbilletten til barnets verden, og kan være avgjørende for samtalsens videre gang. Hvis kontakt ikke etableres, kan det tenkes at barnet ikke klarer å følge barnevernsarbeideren videre i samtalen.

I fase tre, innledende prosedyrer, kan relasjon kan komme til uttrykk gjennom å sette regler for kommunikasjonen, fortelle om taushetsplikt, meldeplikt og barnets bestemmelse (Gamst,

2017). På den ene siden kan dette være med å skape trygghet for barnet, ved at samtalen blir forutsigbar, og at barnet og barnevernsarbeiderens oppgave blir tydelig. På den andre siden kan føre til at relasjonen ikke opprettholdes dersom barnevernsarbeideren formidler reglene og informasjonen gjennom faguttrykk som barnet ikke forstår. Det kan tenkes at kunnskap kommer frem ved at det kan være viktig med en felles forståelse rundt det barnevernsarbeideren formidler.

Fase fire skal blant annet introdusere temaet for samtalen. Temaet skal introduseres åpent, tydelig og ikke-ledende, samtidig som en skal oppfordre til fri fortelling (Gamst, 2017). Relasjon i denne fasen kan knyttes til oppfordring av fri fortelling. Det kan tenkes at dersom barnevernsarbeideren har bygget en relasjon med barnet, kan en slik oppfordring virke støttende. Likevel kan det hende at stor oppfordring skaper press på barnet, og fører til at relasjonen blir forstyrret.

Det kan tenkes at det er i denne fasen kunnskap kommer sterkest frem. Temaet skal introduseres åpent, tydelig og ikke-ledende. Her bør kanskje barnevernsarbeideren ha stort fokus på at barnet skal forstå hva seksuelle overgrep er. Samtidig kan spørsmålet om det er nødvendig at barnet forstår hva det er stilles. Holder det med at barnevernsarbeideren formidler en forståelse av mulige skader det kan påføre barnet? På den ene siden kan det hende at barnet ikke vet hva årsaken til ulike problemer er, og trenger informasjon om at seksuelle overgrep ikke er greit. På den andre siden kan det hende at en forståelse av hva seksuelle overgrep er, ikke stemmer overens med problemet til barnet og hva barnet føler rundt det.

4.3.2 Fase fem-seks fri fortelling og utforsking

I fase fem er det fri fortelling som er hovedmålet. Her skal en blant annet opptre aktivt lyttende og avventende, i tillegg til at barnets fortelling skal gjentas (Gamst, 2017).

Relasjonen her kan knyttes mot væremåten til barnevernsarbeideren. Dersom barnevernsarbeideren ikke er aktivt lyttende eller avventende, kan det være at barnet enten slutter å fortelle eller ikke får fortalt det de har på hjertet. Likevel kan det hende at en aggressiv fremtoning av aktiv lytting eller for lange avventninger vil føre til at barnet for eksempel blir ukomfortabel. Gjennom at barnets fortelling gjentas av barnevernsarbeideren, kan dette sikre at barnets forståelse blir ivaretatt.

Fase seks, sonderende fase, skal blant annet gi barnet mulighet til å reflektere (Gamst, 2017). Det kan tenkes at relasjonen ikke kommer tydelig frem i denne fasen, men det kan hende at relasjonsbyggingen fra tidligere faser vil ha noe å si for om barnet fremdeles henger med i samtalen. Det at barnet får mulighet til å reflektere eller korrigere, kan tenkes å invitere til en bredere forståelse rundt det barnet allerede har fortalt, samtidig som barnevernsarbeideren sikrer felles forståelse.. En slik sondering og reflektering kan også gjøre barnet mer forvirret, slik at forståelsen er ulik barnevernsarbeiderens. Det kan være viktig at barnevernsarbeideren gjentar det barnet har fortalt der det er nødvendig.

4.3.3 Fase syv-åtte avslutte og sikre oppfølging etter samtalen

I fase syv skal samtalen avsluttes. Relasjon kan knyttes opp mot at en ikke skal la barnet sitte igjen med en følelse av skyld og være engstelig for konsekvensene av å ha fortalt (Gamst, 2017). Hvis barnevernsarbeideren klarer å avslutte samtalen på en god måte, så barnet slipper å ha en vond følelse i ettertid, kan det føre til at barnet kjenner seg lettere. Hvis et barn sitter igjen med en følelse av skyld og er engstelig, kan det hende de trekker tilbake det de har fortalt eller føler at samtalen har vært en stor belastning. Kunnskap i denne fasen, kan komme frem ved å sikre en felles forståelse av hva barnevernsarbeideren skal gjøre med informasjonen barnet har fortalt og hva som skal skje videre.

Den siste fasen er fase åtte, og omhandler oppfølging av barnet. I denne fasen skal en blant annet bistå barnet gjennom en bearbeidelsesprosess, følge opp barnet over tid og tilby flere samtaler (Gamst, 2017). For at barnet skal stole på barnevernsarbeideren, kan det være viktig at barnevernsarbeideren følger den informasjonen som ble gitt i fase syv. Relasjon kan videre knyttes mot å bistå barnet gjennom en bearbeidelsesprosess. Dette kan føre til at barnet får en opplevelse av å bli ivaretatt. Samtidig kan dette ta tid og kreve ressurser. Etter min praksiserfaring fikk jeg en opplevelse av at flere barnevernsarbeidere hadde for mye å gjøre. Før en barnevernsarbeider tilbyr å bistå barnet, burde en være sikker på at en har tid. Å tilby flere samtaler, kan bidra til å få mer kunnskap og forståelse om situasjonen.

Det kan virke som om relasjon og kunnskap har betydning for hver fase. Betydningen ser ut til å være større i fasene én-fire, hvor utgangspunktet herfra kan ha noe å si for hvordan samtalen utspiller seg videre. Det kan tenkes at dersom et barn føler de kan stole på barnevernsarbeideren, kan kriteriene for gode faser i DCM oppfylles. Etter min oppfatning,

virker det som relasjon danner grunnlaget for samtalens gang, og at kunnskap ved en felles forståelse sikrer barnets perspektiv og oppfatning.

4.4 Hvordan kan en barnevernsarbeider anvende relasjon og kunnskap i praksis?

Etter som betydningen av relasjon og kunnskap i fasene til DCM er diskutert, kan det være interessant å drøfte hvordan en barnevernsarbeider kan anvende disse forholdene i praksis for å avdekke. Å avdekke innebærer den prosessen der en hemmelig overgrepssrelasjon blir gjort kjent for andre enn barnet og den som forgriper seg (Søftestad, 2018). I dette tilfellet baserer prosessen seg på barnesamtalen i en undersøkelse, utført av en barnevernsarbeider.

4.4.1 Relasjonsbygging i praksis

Tidligere er det beskrevet hva en god relasjon innebærer, og knyttet ulike begreper opp mot relasjon. Hvordan kan en relasjon vise seg i praksis, og hvordan kan en barnevernsarbeider skape en relasjon som fører til at barnet forteller? Et ord knyttet opp mot relasjon, er trygghet. Det kan tenkes at trygghet må være til stede for å kunne skape en god relasjon med barnet. En barnevernsarbeider kan før en samtale hente inn informasjon om barnet og barnets interesser, slik at en kan møte barnet på en tryggere måte (Gamst, 2017). Det kan tenkes at dette kan føre til at relasjonen blir bygd raskere.

I tillegg kan det være en hensiktsmessig å se på muligheter for hvor en barnesamtale skal utføres. Stedet kan avhenge av alder. Kanskje vet kontaktpersonen til barnet om et sted der barnet føler seg trygg? Etter praksis fikk jeg deltatt på flere barnesamtaler som ble utført i et rom med stoler og et bord. Samtalen foregikk rundt dette bordet, og med yngre barn ble ikke dette alltid vellykket. De gangene samtalen stoppet opp, fikk barnet for eksempel tilbud om å tegne eller gjøre noe annet. Søftestad (2018) skriver at for de minste barna kan lek være en måte å leve ut sin egen verden på. Det kan være at barnevernsarbeideren burde tenke seg godt om på hvor en samtale skal foregå, slik at det legges til rette for at barnet skal formidle i trygge omgivelser.

DCM beskriver i fase to at en ikke skal gå videre i samtalen før en relasjon er etablert. Hva skal en barnevernsarbeider gjøre dersom relasjonen ikke kommer på plass? Det kan være at barnevernsarbeideren bør sette opp en ny samtale, og heller legge fokuset på å bli kjent og bygge en relasjon. Samtidig kan det hende at slike samtaler er såpass belastende, at barnet bør

skånes for en ny. En løsning her kan være å bruke metakommunikasjon ved å spørre barnet, avhengig av alder og modenhet, om hvordan det føles å ha en slik samtale. Det kan tenkes at dette kan hjelpe barnet med å sette ord på det som er vanskelig ved en slik samtale, samtidig som barnevernsarbeideren får en forståelse av hva en kan gjøre annerledes. Samtidig kan det hende at en relasjon ikke oppstår. Spørsmålet er da: hva gjør barnevernsarbeideren videre?

4.4.2 Kunnskapsformidling i praksis

Dersom en relasjon ikke oppstår, kan det være lurt at barnevernsarbeideren likevel formidler temaet som var planlagt å snakke om. Dette gjøres for å kunne sikre barnet kunnskap, uavhengig om de ønsker å snakke eller ikke. Kanskje bidrar dette til at barnet henvender seg til en voksen de stoler på. Å formidle hva seksuelle overgrep er, kan det være viktig for barnet ved at de får en forståelse. Samtidig kan det tenkes at en opprømsing av definisjoner ikke alltid er hensiktsmessig i en barnesamtale.

Hvis en for eksempel tar utgangspunkt i den juridiske definisjonen til en seksuell handling, omhandler det den fysiske kontakten som for eksempel berøring. For å skape en felles forståelse rundt dette, kan barnevernsarbeideren starte med å snakke om berøringer. Hva er en berøring, og hva skiller lovlige fra ulovlige? Det å trekke ut spesifikke handlinger, kan være med å skape en felles forståelse tidligere.

Barnevernsarbeideren kan også lese seg opp på den konkrete mistanken og ta utgangspunkt i det. Hvis det er en bekymring som omhandler at for eksempel pappa har tatt barnet på tissen, kan det være en idé å ha dette som grunnlag for hvilken forståelse barnet bør få. Dersom barnet forstår at det som har skjedd mot dem ikke er greit, kan det være at de forteller. Likevel bør barnevernsarbeideren være kritisk med hvilke ord og formuleringer som blir lagt til grunn for å formidle en slik forståelse. Dette fordi det for eksempel kan være uhensiktsmessig å fortelle barn hva som ekkelt, dersom barnet ikke sitter med en følelse av at overgrepet var ekkelt.

I tillegg til å skape en felles forståelse rundt hva seksuelle overgrep innebærer, kan det være greit å vite hva barnet forstår og ikke. Dersom overgrep er en del av barnets hverdag, er det ikke sikkert at barnet klarer å skille ut det som unormalt (Søftestad, 2018). I disse tilfellene kan det hende at barnevernsarbeideren bør innføre temaet med lette, åpne spørsmål. Under praksisperioden min fikk jeg fortalt at det kan være lurt å stille spørsmål i en hverdagslig

form. For eksempel kan en stille spørsmål som «når ser du mamma og pappa naken?» eller «når er du naken foran mamma og pappa?». Hvis et barn opplever overgrep i hverdagen, kan hende at dette blir avdekket gjennom slike spørsmål uten at barnet skjønner hva som foregår.

4.4.3 Avdekking i praksis

Hva skal barnevernsarbeideren gjøre dersom et barn ikke forteller om en overgrepsrelasjon i en undersøkelse? Et stort antall studier viser at barn forteller om seksuelle overgrep dersom de blir spurt direkte om dette i samtaler (Søftestad, 2018). DCM sitt hovedmål er fri fortelling, ved at samtalen skal bygge på få og åpne spørsmål (Gamst, 2017). Dersom barnet ikke forteller, kan det tenkes at det likevel kan være hensiktsmessig å stille et direkte spørsmål. For kanskje det kan være at barnet som ikke klarer å fortelle fritt, trenger det ene direkte spørsmålet for å fortelle. På den andre siden kan det hende at et direkte spørsmål fører til et svar som ikke er sant, fordi barnet kanskje vil bli ferdig med samtalen.

Etter endt samtale kan spørsmålet rundt om barnevernsarbeideren har avdekket eller ikke stilles. Avdekking tilsier at en overgrepsrelasjon er gjort kjent for andre. Er det kun det verbale som er legitimt, eller kan barnevernsarbeideren også avdekke ved at barnet uttrykker at overgrep skjer i andre former? Dette er spørsmål som kanskje enda ikke har noe tydelig svar. Det kan tenkes at det viktigste uansett er at barnevernsarbeideren gjør det de kan for å ivareta og sikre barnet. Dette gjøres ved å høre hvordan barnet har det, hva de tenker om livssituasjonen sin og ved å legge til rette for at de kan fortelle om det de har på hjertet.

Seksuelle overgrep er et alvorlig tema, og dette med avdekking er viktig å legge fokus på. Det er viktig for barnevernsarbeideren å vite hvordan en kan legge til rette for at barn kan fortelle, men også å plukke opp signaler og uttrykk som barnet kan vise. Om barnevernsarbeideren har avdekket, kan være vanskelig å vite 100%. Uansett så tenker jeg det er viktig at en barnevernsarbeider hjelper barn ved å tilrettelegge for at de kan fortelle og formidle hva de liker, hva de ikke liker og hva de ønsker skulle vært bedre.

KAPITTEL 5. AVSLUTNING

Oppgaven startet med å innlede bakgrunn for valg av problemstilling. Jeg har tatt utgangspunkt i faglitteratur og studier som har vært relevant for å kunne besvare problemstillingen «på hvilken måte kan barnevernsarbeideren bruke barnesamtalen til å avdekke seksuelle overgrep i en undersøkelse etter barnevernloven?».

I første del av teorikapittelet er det gjort rede for hva seksuelle overgrep er og konsekvenser av dette, samt avdekking og forskning knyttet til motivasjonen til å fortelle. I tillegg har jeg presentert en studie som omhandler seksuelle overgrep. Deretter har jeg trukket inn kort om traumebevisst tilnærming, barneverntjenesten og hva barnevernsarbeideren kan se etter i samtaler med barn for å kunne avdekke. I siste del av teorikapittelet er det gjort rede for barnesamtalen, med utgangspunkt i den dialogiske samtalemotoden, DCM.

Ulike deler av teorikapittelet har blitt knyttet opp mot spørsmål og tema som jeg tenker har vært viktig å diskutere for å kunne svare på problemstillingen. Jeg har drøftet kompleksiteten rundt seksuelle overgrep, hva slags kunnskap barnevernsarbeideren bør ha før en samtale og hvilke forhold som kan påvirke at avdekking skjer. Videre er det drøftet hva slags betydning disse forholdene har i DCM og hvordan en barnevernsarbeider kan anvende dette i praksis.

Det jeg fant ut i diskusjonsdelen er at en barnevernsarbeider som bygger relasjon med et barn og formidler kunnskap gjennom en barnesamtale, kan være en måte å legge til rette for avdekking. Grunnen til at jeg bruker ordet «legge til rette for», og ikke skriver at dette er en måte å avdekke på, er fordi at selv om det legges til rette for avdekking, vil det alltid avhenge av hvilken barnevernsarbeider som utfører samtalen, og hvilket barn som snakkes med. Videre har jeg ikke grunnlag for å si at en god relasjon og kunnskapsformidling alltid vil føre til avdekking.

Dersom barnevernsarbeideren bygger opp tillit hos et barn, eller gir barn en forståelse av at seksuelle overgrep er galt, kan det være at en avdekking skjer. Hvordan barnevernsarbeideren går frem for å bygge relasjoner og formidle denne kunnskapen vil derimot være individuelt. I noen tilfeller må det flere barnesamtaler til eller flere direkte spørsmål til for å oppnå dette, andre ganger ingen av delene.

Etter å ha skrevet denne oppgaven har det oppstått flere problemstillinger og spørsmål knyttet til dette temaet. Disse, sammen med problemstillingen som oppgaven er bygget på, er noe jeg mener bør forskes og snakkes mer om.

KAPITTEL 6. LITTERATURLISTE

Aasland, M. W. (2014) «-si det til noen-»: *en bok om seksuelle overgrep mot barn og unge* (3. utgave). Cappelen Damm akademisk.

Barnevernloven. (1992). *Lov om barneverntjenester*. (LOV-1992-07-17-100). Lovdata.
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100?q=barnevernloven>

Barne- og familiedepartementet. (2002). *Saksbehandling i barneverntjenesten. Retningslinjer til lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr. 100* (Q-2002-1036 (Q-1036).
Lovdata. <https://lovdata.no/pro/#document/RDEP/rundskriv/q-2002-1036?searchResultContext=1241&rowNumber=1&totalHits=46>

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2018, 12. desember). *Hva er seksuelle overgrep?*
https://www.bufdir.no/Nedsatt_funksjonsevne/Retningslinjer_seksuelle_overgrep_utvi_klingshemmede/Hva_er_seksuelle_overgrep/

Gamst, K. T. (2017) *Profesjonelle barnesamtaler: å ta barn på alvor* (2. utgave). Universitetsforlaget.

Kojan, B. H., Nilsen, M., Storhaug, A. S., Agerup, T., Clifford, G., & Lichtwarck, W. (2020) *Barnevernets arbeid med barn og unge som har erfart vold og overgrep i nære relasjoner - en litteraturstudie*. (Rapport nr. 3). NTNU – Institutt for sosialt arbeid.
https://www.ntnu.no/documents/1272526675/1281525946/NTNU_rapportserie_3.pdf/6181dadb-ada2-8e62-e8eb-68e7ffaf00b7?t=1588875547866

Steine, I. M., Winje, D., Nordhus, I. H., Milde, A. M., Bjorvatn, B., Grønli, J., & Pallesen, S. (2016). *Langvarig taushet om seksuelle overgrep. Prediktorer og korrelater hos voksne som opplevde seksuelle overgrep som barn*.
<https://psykologtidsskriftet.no/node/16794/pdf>

Straffeloven. (2005). *Lov om straff*. (LOV-2005-05-20-28). Lovdata.
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28?q=straffelov>

Søftestad, S. (2018) *Grunnbok i arbeid med seksuelle overgrep mot barn*.
Universitetsforlaget.

Søftestad, S., & Andersen, I. L. (2014). *Seksuelle overgrep mot barn: traumebevisst
tilnærming*. Universitetsforlaget.

Øverlien, H., & Sogn, H. (2009). *Kunnskap gir mot til å se og trygghet til å handle*.
Oslo: NKVTS.

